

AZƏRBAYCAN SSR-DƏ NEFT SƏNAYESİ (1946-1950-Cİ İLLƏR)

Əzət Nazim qızı Dadaşova
Bakı Dövlət Universiteti
ezet_000@mail.ru

Açar sözlər: neft, müharibə, Azərbaycan, iqtisadiyyat, neftçilər

İkinci Dünya müharibəsi bir çox sahələrə ziyan vurdu. Onlardan biri də neft sahəsi idi. Bu cür problemləri aradan qaldırmaq üçün müəyyən tədbirlər həyata keçirilirdi. Məqalədə neft hasilatını yüksəltməyin həlledici şərtlərindən olan neft quyularının qazılması üzrə işlər aparmaq, geoloji-kəşfiyyatları genişləndirmək, yeni neft yataqlarının kəşfi və istifadəyə verilməsi işində SSRİ hökumətinin qərarı ilə "Azneftkəşfiyyat" Birliyinin yaradılması, Azərbaycanın neft-qaz sektoruna kibernetika üsulları və kompüter texnologiyasının tətbiq olunması, Azərbaycan alimlərinin, neftçilərinin gərgin əməyi sayəsində dünyada ilk dəfə olaraq Azərbaycanda açıq dənizdə neft çıxarılmasına başlanması kimi məsələlər təhlil edilir.

НЕФТЯНАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР (1946-1950)

Азат Дадашова

Ключевые слова: нефть, война, Азербайджан, экономика, нефтяники

Вторая мировая война нанесла ущерб многим отраслям. Важнейшим из этих отраслей был нефтяной сектор. Были приняты определенные меры по устранению этих проблем. Одним из ключевых условий увеличения добычи нефти было расширение бурения нефтяных скважин. Для расширения геологоразведочных работ, открытия и ввода в эксплуатацию новых нефтяных месторождений решением правительства СССР был создан союз «Азнефтьразведка». Методы кибернетики и компьютерные технологии были применены в нефтяной и газовой промышленности Азербайджана. Благодаря упорной работе ученых и нефтяников Азербайджана, впервые в мире именно в Азербайджане началась добыча нефти в открытом море.

**OIL INDUSTRY IN THE AZERBAIJANI SSR
(1946-1950)**

Azat Dadashova

Keywords: oil, war, Azerbaijan, economy, oilmen

The Second World War caused damage to many areas. The most important of these areas was the oil sector. Certain measures were taken to eliminate these problems. One of the key conditions for increasing oil production was to expand the drilling of oil wells. The “AzneftExploration” Union was established by the decision of the USSR government to expand geological exploration work, discover and put into operation new oil fields. Cybernetics methods and computer technology were applied to the oil and gas sector of Azerbaijan. Thanks to the hard work of Azerbaijani scientists and oil workers, for the first time in the world, offshore oil production began in Azerbaijan.

Giriş: Odlar diyarı olan vətənimiz Azərbaycanda çox qədim zamanlardan neftdən istifadə edilmişdir. Bu gün də ictimai həyatımızın bütün sahələrində: siyasi, iqtisadi, elm və təhsil, qeyri neft sahələrinin inkişafında milli sərvətimiz olan neft mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycan nefti müstəsna rol oynamışdır. İkinci Dünya müharibəsi ərəfəsində SSRİ-nin neftəməli həcmnin 71,5%-i, aviabenzinin 80%-i Azərbaycanın payına düşürdü [2,s.22]. İkinci Dünya müharibəsində Azərbaycanın xidmətlərini yüksək qiymətləndirən Nikolay Baybakov demişdir: “Faşizm üzərində qələbə üçün Azərbaycanın etdiklərini bəlkə də heç bir respublika etməmişdir”. 40-cı illərdə SSRİ-də çıxarılan 33 milyon ton neftin 23.5 milyon tonu Azərbaycanın payına düşürdü [6]. Bu illərdə Azərbaycan ittifaq fonduna 75 milyon ton neft, 22 milyon ton benzin və digər neft məhsulları göndərmişdir [2,s.22]. Sovet Ordusunun qələbəsində Bakı neftçilərinin və alimlərinin xidmətləri yüksək olmuşdur. Neftəməli zavodlarında nəinki neft məhsulları, o cümlədən müharibə ehtiyaclarını ödəmək üçün trotil, xromil, azot turşusu, xlor-sulfanol turşusu, tibb üçün gips, natrium sulfid, və s. istehsal olunmuşdur. Neftayırınlar sovet ordusunu yanacaq təmin etməklə müharibədə dönüşü və qələbəni təmin etmişlər.

Neft sahəsində yüksəliş. Müharibə bir çox sahələrə ziyan vurdu. Bu sahələrdən ən əsası neft sahəsi idi. Bu problemləri aradan qaldırmaq üçün müəyyən tədbirlər həyata keçirilirdi. Neft avadanlığının təmiri və ehtiyat hissələrinin hazırlanması, habelə yeni növ cihazların istehsalı geoloji-kəşfiyyat işlərinin genişləndirilməsi neft hasilatının çoxalmasına kömək edirdi. 1946-cı ildə bütün neft emalı və təmizləyici qurğular əsaslı təmir olunurdu. 1946-cı ildə

Azərbaycanda iqtisadiyyatın yenidən qurulması başa çatdırıldı, respublika sənayesi ümumi məhsulunun həcmi 1940-cı il səviyyəsinin 80 faizinə çatdı [1,s.9].

SSRİ xalq təsərrüfatının bərpası və daha da inkişaf etdirilməsinə dair dördüncü beşillik (1946-1950-ci illər) plana 1946-cı il martın 18-də SSRİ Ali Sovetinin birinci sessiyasında baxıldı. 1946-1950-ci illərdə Azərbaycan SSR xalq təsərrüfatının bərpa və inkişaf etdirilməsinə dair beşillik planda sənayenin və kənd təsərrüfatının inkişafını müharibədən əvvəlki səviyyəyə yüksəltmək və bu səviyyəni ötüb keçmək əsas vəzifə kimi irəli sürüldü. İlk beşillik planda (IV beşillik - 1946-1950-ci illər) respublikanın məhsuldar qüvvələrinə, xalq təsərrüfatına müharibənin vurduğu ziyanı aradan qaldırmaq, onun iqtisadi potensialını artırmaqla sərvətlərdən daha geniş faydalanmaq üçün münasib maddi və sosial imkanlar yaratmaq vəzifələri müəyyən edildi. Bu iqtisadi siyasət sonrakı illərdə də davam etdirildi.

Ölkənin xalq təsərrüfatının yeni texnika ilə təchizatı neft məhsullarına tələbatı artırdı. Buna görə də Azərbaycanın neft sənayesinin bərpa və inkişafı diqqət mərkəzində idi. Sənayenin bərpası və inkişafının güclü təkanverici sosialist yarışları idi ki, bununda əvvəlində neftçilər gedirdilər. 1946-cı ilin mayında onlar neft hasilatı üzrə, həmin ilin və bütöv beşilliyin planını qabaqcadan yerinə yetirilməsi uğrunda neftçilər Ümumittifaq yarışının təşəbbüskarı kimi çıxış etdilər. Bu yarışa başlayanlar Bibiheybətdəki neft trestinin üçüncü mədəninin fəhlə, mühəndis, texnik və qulluqçuları oldu. Dördüncü beşillik planın dövründə sosialist yarışının xarakter cəhəti ondan ibarət idi ki, istehsalat qabaqcıllarının yaradıcı fəaliyyət formaları müxtəlif idi və onların nailiyyətləri tez yayılırdı. Bu yarışda yenilik ondan ibarət idi ki, ayrı-ayrı fəhlələr illik və beşillik planı vaxtından qabaq yerinə yetirmək üçün şəxsi öhdəliklər götürürdülər. Dördüncü beşillik planın və neftçilərin plandan əlavə tapşırıqlarının müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi üçün sənayedə texniki tərəqqi, onun ən yeni texnologiyalarla təchizi vacib şərt idi. İstehsal texnologiyasını fasiləsiz olaraq təkmilləşdirən neft emalı zavodlarının işçiləri neft emalını daha effektiv aparmağa nail olurdular. Katalitik proseslərin tətbiqi və yanacaq istehsalında digər mütərəqqi metodların tətbiqi neft emalında yenilik idi. 1946-cı ildə katalitik krekinq zavodu işə salındı və tikintisinə Böyük Vətən müharibəsi dövründə başlamış krekin qurğusunun bərpası başa çatdı. Bu mühəndislər V.Əliyev, R.İsmayılov, P.Puçkovin qrupunun layihəsi üzrə aparıldı və bu iş Dövlət mükafatına layiq görüldü. Beşilliyin ilk üç ilində neft emalı işçiləri plandan əlavə yüz min tonlarla açıq rəngli məhsul və yağ verdilər. Bir çox zavodların qabaqcıl kollektivləri əsl əmək qəhrəmanlığı nümunəsi göstərərək, beşilliyin üçüncü ilində özlərinin beşillik istehsal planlarını yerinə yetirdilər.

Bununla bərabər bütövlükdə neft sənayesi geridə qalırdı. “Azneft” birliyi neft hasilatı üzrə 1948-ci ilin planını yerinə yetirməmişdi. Bunun əsas səbəbi geoloji kəşfiyyat işlərinin geri qalması, mədənlərin maddi texniki bazasının zəifliyi, yeni istismar üsullarının qeyri-qənaətbəxş tətbiqi idi. Belə görünürdü ki, sosializm yarışının rəhbərliyində formalizm bürokratizm elementləri var idi ki, bununda nəticəsində qabaqcılların təcrübəsi geniş neftçi kütləsinə çatmırdı. 1948-ci ilin 25-28 yanvarında keçirilən Azərbaycan Kommunist Partiyasının XVII qurultayı qarşıya aşağıdakı vəzifələri qoydu: hər bir fəhlə, müəssisə və istehsal sahəsi planın yerinə yetirilməsinə nail olsun, mədənlərin maddi texniki bazası gücləndirilsin, geoloji kəşfiyyat işləri gücləndirilsin, dəniz neft yataqlarının kəşfiyyatı artırılsın. 25 mart 1949-cu ildə Bakıda SSRİ neft sahəsi işçilərinin həmkarlar ittifaqının qurultayı keçirildi. Qurultay fəhlə, MTS və qulluqçulara müraciət edərək, əməyin məhsuldarlığının artırılmasını, məhsulların maya dəyərinin aşağı salınması və keyfiyyətinin yaxşılaşmasını, dördüncü beşilliyin vaxtından qabaq yerinə yetirilməsini vəzifə kimi qarşıya qoydu. Müharibə illərində neftəməli qurğuları demək olar ki, mənəvi və fiziki cəhətdən aşındığından, sonrakı illərdə qeyri-qənaətbəxş işləməyə başlamışdı. 1947-ci ildə termiki krekinq qurğusunun yenidən qurulması prosesi başa çatdırıldı. 1950-ci ildə termokrekinq qurğularında avtobenzinlərin istehsalı 1945-ci ilin səviyyəsinə çatdırıldı. İndiki “Azərneftyağ” zavodunun tərkibinə daxil olan V.Sturua adına NEZ-də avtobenzinlərin istehsalı daha da yüksək keyfiyyətlə emal olunmağa başlandı və bütün öhdəçiliklər yerinə yetirilirdi [2,s.23].Azərbaycan alimlərinin təklif etdikləri layihələrə görə aşqarlar qurğusu inşa edildi (1947). Burada istehsal olunan aşqarların hesabına sürtkü yağlarının və digər neft məhsullarının donma temperaturu aşağı salındı [3, s.19].

Respublikada fəaliyyətsiz olan quyuların bərpaı hərəkəti genişlənirdi və burada da komsomolçular və bütün gənclər fəal iştirak edirdilər. 1948-1950-ci illərdə komsomolçuların təşəbbüsü ilə 2800 fəaliyyətdə olmayan quyu bərpa edilmişdi. Sürətli qazma işləri daha geniş miqyas alırdı. İldən-ildə neftçilər daha rekord sürətlər tətbiq etməyə başladılar. Orconikidze neftin qazma ustası M.Aşurbəyovun təşəbbüsü ilə Azərbaycan qazmaçıları arasında peşələrin bir-birini əvəzlənməsi sayəsində kompleks qazma briqadaları geniş yayılmağa başladı.

Qazmaçılar elektrik montyoru çilingər və s. peşələrinə yiyələndilər ki, bununlada həm dövlət vəsaitinə qənaət edilmiş oldu, həm də ixtisaslı fəhlələrin işi yüngülləşdi. Buruqların qazılması işi sürətləndi. Kompleks briqadaların yaradılması onların təsərrüfat hesabına keçməsi və qarşılıqlı qrafikin tətbiqi fərdi sosializm yarışının geniş vüsət almasında ciddi addım idi. Bütün bunlar ustanın rolunun artmasına, artan neft hasilatı qrafikin artıqlaması ilə yerinə yetirilməsində, hər bir briqada üzvünün şəxsi məsuliyyətinin yüksəlməsinə,

istismarda olan quyuların artımına, daxili ehtiyacların maksimum istifadə olunmasına, əmək məhsuldarlığının daima artırılmasına gətirib çıxardı.

Neft hasilatını artırmaq üçün yeni neft yataqlarının kəşfinə və istismarına böyük ehtiyac var idi. Gürgən-dəniz və Gəncə rayonu (1947-1948-ci illər), Hövsan və Umbakı (1948-1950-ci illər), Neft daşları (1950-ci il), Darvin bankası (1950-1951-ci illər) kimi yeni neft və qaz yataqları kəşf edilmiş və sənaye üsulu ilə işlənmək üçün istifadəyə verilmişdi. Neft hasilatını yüksəltməyin həlledici şərtlərindən biri neft quyuları qazılması üzrə işləri genişləndirmək idi. Sənayenin texniki səviyyəsini artırmaq üçün istehsalın mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması vacibdir. Bu sahədə daha yaxşı nəticələrə nail olan elektroenergetika sisteminin müəssisələri idi. Beşilliyin dördüncü ilində onlar bu sahədə əhəmiyyətli dərəcədə irəliləmişlər. Belə ki, elektrik stansiyalarındakı istehsal prosesləri avtomatlaşdırılmış avtomatikanı təsərrüfatda tətbiq etmişlər.

Neft emalı zavodlarında da avtomatikanın tətbiqi genişləndi. Nəzarət ölçmə funksiyalarını və bir qədər texnoloji prosesləri avtomatlaşdırmağa imkan verən cihazlar tətbiq edildi. Sovet texnikalarının nailiyyətləri dəniz yataqlarının uğurlu şəkildə mənimsənilməsinə imkan verirdi. Bu zaman yataqların turbin qurğusu vasitəsilə qazılması böyük rol oynayır. Qazma ustası olan Ağa Neymətulla qazma-mühəndisləri ilə birgə yüzilliklər ərzində dənizdə yataqların qazılaraq aşkarlanmasını işləyib hazırladı. Xəzərin təlatümlü suları ilə mübarizə aparan və digər çətin şərtlər altında işləyən neftçilər yüz tonlarla neft hasil edirdilər. Onlar 1950-ci ildə 1949-cu illə müqayisədə neftin hasilatını yüksətdilər. 1949-1950-ci illərdə dəniz sənayesində neftin hasilatı nəzərə çarpaq dərəcədə yüksəldi.

Geoloji-kəşfiyyat işlərini genişləndirmək, yeni neft yataqlarının kəşfi və istifadəyə verilməsi işində SSRİ hökumətinin qərarı ilə 1947-ci ilin sonunda "Azneftkəşfiyyat" Birliyi yaradıldı. Azərbaycanın neft mədənlərində turbin qazması getdikcə daha çox tətbiq edildi. Bu, neftçilərə turbin üsulu ilə maili istiqamətdə quyular qazmağa imkan verdi. Bu təşəbbüs Azərbaycan neftçilərinin bütün sovet neft sənayesinin inkişafına böyük töhfəsi idi. Yeni texnikanın tətbiqi, quyuların istismar rejiminin yaxşılaşdırılması neft hasilatının artmasına kömək edirdi.

Azərbaycan neft sənayesinin inkişafında Xəzərdə neft yataqlarının kəşfi və istifadə edilməsi çox önəmli hadisə oldu. Dördüncü beşillikdə nəinki Abşeronda, həmçinin respublikanın digər rayonlarında da yeni neft yataqlarının kəşfiyyatına başlandı. Dəniz neft yataqları əsasən Xəzərdə geniş şəkildə yayılmışdı. İlk dəfə olaraq 1946-cı ildə dənizin dibində geoloji kəşfiyyat işlərinin aparılmasına başlandı. Bu işlər Azərbaycan Elmlər Akademiyasının neft ekspedisiyaları tərəfindən aparıldı. Bu işlərin gedişi əsasında çətin sistem olan dəniz yataqlarının geoloji kəşfiyyatının əsası qoyuldu. Neft yataqlarının

öyrənilməsində əsas rolu 1948-ci ildə dənizdə neft yataqları estekadalarının tikilməsi tuturdu, onlara xüsusi təşkil olunmuş dəniz ətrafının proyeksiya olunması institutu rəhbərlik edirdi.

Azərbaycan alimlərinin, neftçilərinin gərgin əməyi sayəsində dünyada ilk dəfə olaraq Azərbaycanda açıq dənizdə neft çıxarılmasına başlandı. 1949-cu ilin fevralında qasırgalı bir havada məşhur qazma ustası M.Kaveroçkinin briqadası açıq dənizdə Neft Daşlarına çıxdı. Son dərəcə mürəkkəb və çətin şəraitdə neftçilərin qazdığı kəşfiyyat quyusu 1949-cu il noyabrın 7-də 942 m dərinlikdən fəvvarə vurdu [4,s.30]. Bu tarixi dövr 1949-cu ildə dəniz yataqlarının geniş istismarı ilə yeni mərhələyə qədəm qoydu. 1949-cu ildə Xəzərdə Qara Daşlarda qazılan ilk quyunun fontan vurması Azərbaycanın, həm də dünya neft tarixində dəniz şelfindən hasilatın başlanğıcı kimi yadda qaldı.

Neft Daşları şəhər tipli qəsəbədir və Bakının Pirallahı rayonunun ərazisinə daxildir. Abşeron yarımadasının 42 km-də, cənubi-şərqdə yerləşən bu qəsəbə dənizin dibinə bərkidilmiş metal dirəklərin üstündəki estakadada dəniz səthindən bir neçə metr hündürlükdə tikilib. Neft Daşlarında qazma işlərinə ilk dəfə 1948-ci il noyabrın 14-də hava şəraiti pis olan bir gündə başlanmışdı. Azərbaycan geoloqu Ə.Əliyev və buruq üzrə mütəxəssis, 1947-ci ildə yaranmış "Azneftkəşfiyyat" – təşkilatının rəhbəri S.Orucov olan kiçik bir gəmi ("Pobeda") adacıqlara yaxınlaşdı və mütəxəssislər kiçik bir adaya düşdülər. Onlar burada ilk burğu qurğusunu və burğuçular briqadası üçün cəmi 14 kv.m olan evcik tikdilər [4, s.29]. Mixail Kaveroçkin 1949-cu il noyabrın 7-də neft verən ilk quyunu həmin bu sahədə qazmışdır. 1949-cu ildən burada 1940 quyu qazılmışdır ki, 160 mln ton neft, 12.3 mlrd kub metr qaz əldə edilmişdir. Hər gün Neft Daşlarında 5-6 yeni quyu qazılır və bunların hərəsinin ilk dövrdə sutkada 15-16 ton neft vermək imkanı olub [4, s.29].

Həmin il dənizdə neft-qaz hasilatını təmin edəcək əlahiddə qurum "Azərdənizneft" tresti təsis edildi. Dəniz neft yataqlarını mənimsəmək üçün "Azneft" Birliyi nəzdində "Dəniz qazma" Tresti yaradıldı. 1949-cu il mayın 7-də SSRİ Nazirlər Soveti "Azərbaycan SSR-də dəniz neft yataqlarının kəşfini və işlənməsini üzən vasitələrlə təmin etmək haqqında" xüsusi qərar qəbul etdi [1,s.97]. Dəniz mədənlərinin yaradılması və inkişafında "Azərbaycan SSR-də dəniz neft yataqlarının kəşfi və işlənilməsi üzrə işlərin təşkilini yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında" SSRİ Nazirlər Sovetinin 1949-cu il 31 oktyabr tarixli qərarının böyük əhəmiyyəti oldu. Dəniz neft yataqlarının işlənilməsini gücləndirmək və bu işə rəhbərliyi yaxşılaşdırmaq məqsədilə 1950-ci ildə SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarı ilə yeni neft Birliyi– "Azdənizneft" yaradıldı. Dəniz neft yataqlarından istifadə etmək üçün dünya təcrübəsində ilk dəfə dənizdə neft-mədən estakadaları tikildi.

Azərbaycanın neft-qaz sektoruna kibernetika üsullarının və kompüter texnologiyasının neft-qaz sənayesi məsələlərinə geniş və planlı tətbiqi

respublikamızda ilk dəfə 50-ci illərin əvvəllərində Azərbaycan Dövlət Neft Sənayesi Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutunda (Azər DNSETLİ) “Neft-mədən elektronikası və elektromaddiləşdirmə laboratoriyası”nda başlanmışdır [5,s.22]. EM-markalı elektrik modelinin alınıb istifadəyə verilməsilə (1952), demək olar ki, ölkəmizdə elektron hesablama maşınlarının (EHM) elm və texnikanın istehsalata tətbiqinin bünövrəsi qoyulmuşdur. Belə ki, 50-ci illərdən başlayaraq Mişovdağ, Kürüvdağ, Neft Daşları, Qarabağlı, Kürsəngi, Səngəçal-dəniz-Bulla-dəniz kimi yataqların işlənməsinin texnoloji sxemləri və layihələrinin tərtiblə bağlı xeyli məsələ həll olunmuş, işlənmənin əsas göstəriciləri təyin edilmiş və proqnozlaşdırılmışdır. Bu sahədə Azərbaycanın görkəmli alimləri Böyükağa Əzimovun, Yusif Əmənzadənin və digər tədqiqatçıların xidmətləri diqqətəlayiqdir [5,s.22]. Neft sənaye müəssisələrində yenilikçilər arasında yeni metodların geniş şəkildə yayılması üçün əməyin aparıcı metodlarını öyrədən məktəblər təşkil edilmişdi ki, orada dərsləri ən yaxşı yenilikçi neftçilər aparırdı. Yalnız 1950-ci il ərzində burada 14 min fəhlə təhsil almışdı. İkinci Dünya müharibəsi bir çox sahələrə ziyan vurmuşdur. Bu sahələrdən ən əsası neft sahəsi idi. Bu problemləri aradan qaldırmaq üçün müəyyən tədbirlər həyata keçirilirdi. Bütün bunlarla yanaşı, SSRİ dövlətinə Azərbaycanın verdiyi ən böyük fayda o olmuşdur ki, İkinci Dünya müharibəsində-faşizmin bəşəriyyət üçün ən böyük təhlükə kimi meydana çıxıb bütün ölkələrə və xalqlara meydan oxuduğu zaman, Avropanı, demək olar ki, tamamilə işğal edəndən sonra, işğalçı ordularla Şərqi doğru irəliləyən zaman məhz Azərbaycan neftçilərinin, Azərbaycan xalqının hasil etdiyi neft,ondan alınan müxtəlif məhsullar o dəhşətli müharibədə tankların, təyyarələrin, avtomobillərin işləməsi və s. üçün, demək olar ki, əsas şərt idi. O illərdə Azərbaycan SSRİ-də hasil edilən neftin 75 faizini verirdi. Bu da faktdır ki, dəfələrlə müxtəlif səviyyələrdə etiraf edilib ki, əgər Azərbaycan nefti, ağır müharibə şəraitində Azərbaycan xalqının, Azərbaycan neftçilərinin qəhrəmanlığı olmasaydı, alman faşizminin qarşısını almaq çox çətin olardı.

Nəticə: Azərbaycanın neft və qaz sənayesinin inkişafında Azərbaycan xalqının dəyərli insanları, böyük alimləri, mühəndisləri, geoloqları, neftçiləri və başqa mütəxəssisləri zəngin neft və qaz sərvətlərinin vətən, xalq naminə istifadə edilməsi üçün böyük işlər görmüş, fədakarcasına çalışmış və xalqımızın tarixinə şanlı səhifələr yazmışlar. Respublikamızda son illərdə neft sənayesində çox mühüm strateji əhəmiyyət daşıyan nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Beləliklə, 1994-cü il sentyabrın 20-si imzalanmış və müstəqil Azərbaycanın iqtisadi suverenliyini əks edən ilk beynəlxalq neft sazişi iqtisadiyyatımızın dinamik inkişafının əsasını qoydu ki, onun da praktiki nəticələri göz qabağındadır. Ondan sonra neft-qaz kəmərləri inşa edilməyə başladı. Bakı-Novorossiysk kəməri yenidən quruldu. Bakı-Supsa kəməri 1999-cu ildə işə salındı. Bakı-Tbilisi-Ceyhan, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri istifadəyə verildi. Həmin tarixdən başlayaraq görülən işlər bugünkü və gələcək nəsillərə xidmət

edir. Azərbaycanın tarixində, onun iqtisadiyyatının inkişafında, xüsusilə müstəqilliyinin möhkəmlənməsində neft sənayesinin əhəmiyyətini nəzərə alaraq və neftçilərin əməyini yüksək qiymətləndirərək Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hər il sentyabrın 20-si Azərbaycan Respublikasında “Neftçilər günü”nün peşə bayramı kimi qeyd olunması haqqında fərman imzalamışdır[7].

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan tarixi VII cilddən, VII cild Bakı 2008, s.693.
2. Əliyev M., Hüseynov A., Hüseynova Ü., Kərimov K., Neft-qaz sənayesinin iqtisadiyyatı və idarə edilməsi Bakı 2016, s.554 .
3. Hacızadə E. Neftqazçıxarma kompleksinin iqtisadi inkişaf modeli (monoqrafiya) Bakı “Elm”-2002, s.263 .
4. Prezident kitabxanası. İnzibati-ərazi vahidləri s.255 .
5. Rüstəmov P. Müasir idarəetmə sistemində innovasiyalı yanaşma (Azərbaycan neft-qaz sənayesinin timsalında) Bakı 2015, s.167 .
6. az.wikipedia.org/wiki/Azərbaycanda_neft_sənayesi
7. <https://lib.aliyev-heritage.org/az/5187693.html>